

5. Благодир А. А. Застосування примусу під час провадження слідчих дій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2009. 19 с.
6. Зинатуллин З. З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность. Казань, 1981. 136 с.
7. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права*. № 2. 2012. С. 628–632.
8. Ровинський Ю. О. Поняття та види державного примусу. *Держава і право*. Вип. 49. С. 35–41.
9. Мельников В. Ю. Понятие мер уголовно-процессуального принуждения и его виды. *Северо-Кавказский юридический вестник*. № 2. 2006. С. 126–138.
10. Рожнова В. В. Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2003. 27 с.
11. Шевчук О. М. Засоби державного примусу у правовій системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2003. 20 с.
12. Яцик Т. П., Болехівська С. Л. Проблеми та напрями вдосконалення застосування заходів забезпечення кримінального провадження в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 4–5 (8–9). 2017. С. 202–207.
13. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : навчальний посібник. К.: Ваіте, 2014. 280 с.
14. Кримінальний процес : підручник за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2014. 824 с.
15. Кримінальний процес : навч. посібн. у п'яти томах і відповідях / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. 3-є вид. пере-робл. і доповн. К.: Видавець, 2012. 275 с.
16. Верховняд-Герасименко О. В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу : монографія. Х. : Юрайт, 2012. 213 с.
17. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому кримінальному процесуальному кодексі України. URL : <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2012-2/12ccmpku.pdf>.

УДК 343

МІРОШНИЧЕНКО С. С.

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

У статті проаналізовано злочини у сфері службової діяльності, а саме перевищення влади або службових повноважень у системі злочинів. Визначено, що перевищення влади або службових повноважень є небезпечним злочином, який вчинюється у сфері службової діяльності і посягає на охоронювані законом права й інтереси окремих громадян, інтереси юридичних осіб, державні та громадські інтереси.

Ключові слова: службова особа, перевищення влади, службові повноваження, службова діяльність.

В статье проанализированы преступления в сфере служебной деятельности, а именно превышение власти или служебные полномочия в системе преступлений. Определено, что превышение власти или служебных полномочий является опасным преступлением, совершаемым в сфере служебной деятельности и пося-

гающим на охраняемые законом права и интересы отдельных граждан, интересы юридических лиц, государственные и общественные интересы.

Ключевые слова: должностное лицо, превышение власти, должностные полномочия, служебная деятельность.

The article analyzes crimes in the field of official activity, namely excess of power or official authority in the crime system. It is determined that abuse of power or official authority is a dangerous crime that is committed in the field of official activity and encroaches on the rights and interests of individual citizens protected by law, the interests of legal persons, state and public interests.

Key words: official person, excess of power, official authority, official activity.

Актуальність даної статті полягає в тому, що на сьогоднішній день проблема надання та одержання неправомірної вигоди у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг є дуже актуальною і широко освітлюється серед населення з метою запобігання вчиненню даного злочину. Актуальність цієї теми також зумовлена стрімким ростом недовіри громадян до владних структур, що є запорукою демократії. Надання та одержання неправомірної вигоди у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг з кожним днем поширюється все більше і більше, пересічні громадяни стикаються з цією проблемою кожен день і не можуть з цим нічого зробити, тим самим поповнюючи коло суб'єктів, які надають або одержують «хабар». Саме тому виникає необхідність врегулювати дану проблему кримінальним законодавством.

Метою дослідження є виявлення проявів неправомірної вигоди як ознаки злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг належать до корупційних злочинів і регулюється Конституцією України, міжнародними договорами, які ратифікувала Верховна Рада України, цим та іншими законами, а також іншими нормативно-правовими актами [2]. Вирішення даної проблеми є одним із пріоритетних завдань держави. Саме тому чинним законодавством України передбачається багато заходів щодо протидії корупції. Статтею 19 Конституції України закріплюється обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Порушення цього обов'язку тягне за собою припинення нормальної та ефективної діяльності органів влади, унеможливорює довіру громадян до влади та спричиняє негативні наслідки. Більш ширше регулює злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг Кримінальний кодекс України [1].

Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що посягають на встановлений законом порядок реалізації службовими особами своїх повноважень (управлінських функцій) в межах наданих їм прав та покладених на них обов'язків (компетенції), якими заподіюється шкода правам, свободам чи правоохоронюваним (законним) інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, а також авторитету органів влади, об'єднань громадян, суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, від імені та/або в інтересах яких діють службові особи [3, с. 6].

До вищевказаних злочинів входять: стаття 364 «Зловживання владою або службовим становищем», стаття 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», стаття 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу», стаття 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», стаття 366 «Службове підроблення», стаття 366-1 «Декларування недостовірної інформації», стаття 367 «Службова недбалість», стаття 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», стаття 368-2 «Незаконне збагачення», стаття 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», стаття 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», стаття 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі», стаття 369-2 «Зловживання впливом», стаття 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань», стаття 370 «Провокація підкупу» [1].

Говорячи про загальну характеристику даного виду злочинів варто розпочати з об'єкта, на який посягає злочинець. Загалом, існує багато підходів до концептуального визначення поняття «об'єкт злочину». Але на нашу думку, найбільш влучним є визначення М. І. Хавронюка у науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України. Об'єкт злочину – це охоронювані кримінально-правовими нормами суспільні відносини та соціальні блага, на які посягає злочин [4, с. 13]. Визначення об'єкта злочину є дуже важливим для кваліфікації злочину. Тому сучасна наука кримінального права виділяє два критерії для класифікації об'єкта: по вертикалі і по горизонталі. По вертикалі об'єкт поділяється на загальний, родовий та безпосередній. По горизонталі є основний безпосередній і додатковий безпосередній об'єкти [5, с. 14-15].

Родовим об'єктом службових злочинів у публічній та не публічній управлінських сферах є суспільні відносини, що забезпечують нормальну, тобто таку, зміст, характер, межі та порядок здійснення якої визначені законодавством, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, інших юридичних осіб як публічного, так й приватного права, а також суспільні відносини, що забезпечують здійснення регламентованої законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [6, с. 273-274]. Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами службових злочинів у публічній та не публічній управлінських сферах, можуть бути: життя, здоров'я, честь та гідність особи, її права та свободи власність, інші суспільні відносини [3, с. 14].

Деякі склади злочину мають свій предмет. На думку науковця Лашука Єфрема Вікторовича предмет злочину відноситься до факультативних ознак об'єкта злочину, тобто це певні предмети (матеріальні цінності), які людина може побачити або виявити за допомогою технічних засобів щодо яких або завдяки впливу на які злочинець вчиняє злочин [7, с. 24-25]. Таким чином, предметом злочину є речі, цінності, матеріально виражені частини навколишнього середовища тощо, з яким пов'язується вчинення конкретного злочину. Відсутність предмета в певному злочинному діянні, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України виключає кваліфікацію такого діяння [5, с. 16]. Але доречно буде ще додати, що Предметом злочину слід визнавати не лише речі матеріального світу (матеріалізовані об'єкти), а й інші явища об'єктивного світу (нематеріалізовані об'єкти – інформацію, енергію тощо), які мають зовнішнє представлення чи можуть набуті його і можуть сприйматись органами відчуття людини. Головне при цьому, що такі об'єкти повинні мати певну цінність, котра може бути виражена у грошовій оцінці їх вартості, а їх призначенням має бути задоволення певних потреб людей. Отже, предметом злочину можна вважати матеріальні і нематеріальні об'єкти (блага) [3, с. 14].

Так, склади злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг мають такі предмети. Стаття 366 Кримінального кодексу України «Службове підроблення» предметом якої є офіційний документ, тобто документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази, які мають право складати, надавати, посвідчувати лише уповноважені на це особи, окремими громадянами. У статті 366-1 «Декларування недостовірної інформації» предметом є декларація, тобто документ, який містить інформацію зазначену у статті 46 Закону України «Про запобігання корупції». У статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 Кримінального кодексу України предметом злочину є неправомірна вигода, тобто грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [1]. За статтею 368-2 Кримінального кодексу України предметом незаконного збагачення є активи у значному розмірі, під якими розуміють грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян [1]. Розглядаючи злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг потрібно розібрати поняття неправомірної вигоди.

Поняття неправомірної вигоди міститься у Кримінальному кодексі України у примітці до статті 364-1, а також у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року.

Під неправомірною вигодою розуміються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [2]. У частині 2 статті 368 Кримінального кодексу України є також поняття неправомірної вигоди у значному розмірі, в частині 3 цієї ж статті поняття неправомірної вигоди у великому розмірі, а в частині 4 – в особливо великому розмірі. Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі – така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [1]. На 2018 рік відповідно до Податкового кодексу України неоподаткований мінімум доходів громадян у розмірі соціальної пільги, який застосовується для визначення розміру збитків від злочинів, які регламентуються кримінальним законодавством становить 881 гривню [8]. Таким чином, неправомірна вигода у значному розмірі становить вигода, що перевищує 88100 гривень, у великому розмірі – така, що перевищує 176200 гривень, в особливо великому розмірі – 440500 гривень і більше.

Досліджуючи поняття неправомірної вигоди варто виділити її окремі елементи і проаналізувати їх. Отже, неправомірною вигодою можуть бути такі предмети: 1) грошові кошти; 2) інше майно; 3) переваги; 4) пільги; 5) послуги; 6) нематеріальні активи.

Відповідно до статті 192 Цивільного кодексу України грошові кошти (гроші) є законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України. Грошовою одиницею в Україні є гривня [9]. Грошові кошти виконують функції мірила вартості та засобу обігу. Крім того, вони є засобами нагромадження та платежу. Функції грошей виконують монети та банкноти (об'єкти речових прав) і так звані безготівкові гроші (об'єкти зобов'язальних прав вимоги). У цивільному праві гроші належать до родових, замінних речей [10, с. 97]. До грошових коштів (грошей) належить: а) національна валюта України – грошові знаки у вигляді випущених Національним банком України паперових грошових знаків (банкнот) та розмінної металевої монети, що перебуває в обігу та є законним платіжним засобом на території України; б) іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, металевої монети, що перебуває в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави [3, с. 17].

Наступним елементом є майно. Цивільний кодекс України у статті 190 визначає майно як особливий об'єкт, яким вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [9]. Під майном також розуміються речі, які належать комусь на праві власності і не вилучені з цивільного обороту. Річ визначається як предмет матеріального світу, який може задовольнити певні потреби людини. Також, це можуть бути предмети домашнього вжитку, особистого користування, трудової діяльності тощо, будь-який предмет взагалі, який може належати будь-кому, рухомі та нерухомі речі, подільні та неподільні, родові чи індивідуально визначені, споживчі чи неспоживчі речі тощо. У пункті «d» ст. 2 Конвенції ООН проти корупції під поняттям «майно» розуміють будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені у речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [11].

Переваги - це додаткові матеріальні чи інші вигоди або можливості, які конкретна особа має порівняно з іншими, що ставлять її в нерівне становище з іншими особами. Переваги можуть полягати, зокрема, у праві на позачергове або першочергове одержання матеріальних благ чи послуг або пільг, які належать особі за законом. Наприклад, як отримання переваги може бути розцінене виграш у тендері підприємством на надання певних послуг. Таким чином, підприємство, яке надало неправомірну вигоду службовій чи посадовій особі, яка мала повноваження прийняти дане рішення, має переваги над іншими учасниками тендеру. Надання незаконних переваг полягає в тому, що вони надаються особі, яка не має на них права, і при цьому порушуються інтереси інших осіб [3, с. 18].

Ще одним з елементів неправомірної вигоди є пільги. Пільги – це надання певних переваг чи можливостей, повне чи часткове звільнення від виконання певних обов'язків, або полегшення їх виконання особам, які потребують соціального захисту, а також чітко визначені законодавством. Існують соціальні і службові пільги. Соціальними пільгами – це додаткові матеріальні блага або інші переваги громадян, визнаних державою, які потребують особливого соціального захисту у зв'язку з досягненням відповідного віку, хвороби, непрацездатності, інвалідності, багатодітності, сирітства та інших життєвих обставин, що викликають необхідність особливої уваги,

підвищеної турботи про дану людину в порівнянні з іншими громадянами [12]. Службові пільги надаються відповідно до місця роботи та роду діяльності. Такі пільги, наприклад, можуть мати військовослужбовці [13]. Крім цього, з метою удосконалення обліку осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою Кабінет Міністрів України створив Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги [14].

За академічним тлумачним словником української мови «послуга» - це дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому [15]. Законодавство України серед послуг виділяє «транспортні послуги», у т.ч. «послуги з перевезення пасажирів та вантажів», «житлово-комунальні послуги», «послуги з технічного сервісу», «послуги з оцінки відповідності», «послуги в галузі охорони здоров'я», «послуги з доставки балонів з газом», «послуги в закладах (підприємствах) ресторанного господарства», «освітні послуги», «послуги мобільного зв'язку та доступу до мережі Інтернет», «ритуальні послуги», «фінансові послуги», «соціальні послуги» тощо [3, с. 20].

Нематеріальні активи – це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у т.ч. промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника, в установленому законодавством порядку. Отже, найчастіше під нематеріальними активами як видом неправомірної вигоди розуміються майнові права на певні об'єкти права інтелектуальної власності: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення, комерційні таємниці. Відповідно до статті 424 Цивільного кодексу України майновими правами стосовно зазначених об'єктів є:

1. Право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
2. Виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
3. Виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
4. Інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [9].

Досліджуючи поняття неправомірної вигоди варто також зауважити про таке поняття, як подарунок службовій чи посадовій особі. Як свідчить міжнародний досвід, на практиці розрізнити подарунок та неправомірну вигоду між собою досить важко, тому питання отримання та передачі подарунків публічними службовцями, з метою запобігання виникненню корупційних проявів у їх діяльності, повинно бути обов'язково врегульовано на законодавчому рівні [16]. Статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції» подарунок визначається як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають або одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Частиною 1 статті 23 особам, зазначеним у пунктах 1 та 2 частини 1 статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб. У частині 2 статті 23 цього ж Закону вказано, що особи, зазначені у пунктах 1 та 2 частини 1 статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які даруються близькими особами або одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси [2].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст.131. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49, ст. 2056. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Савченко А.В., Кришевич О.В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. *Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України* / за заг. ред. д. ю.н., проф.

В. І. Шакуна. К: Алерта, 2012. 160 с. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/7686/1/Злоч%20у%20сфері%20служб%20діял%202012.pdf>

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 9-те вид., переробл., та допов. К: Юридична думка, 2012. 1316 с.

5. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. За заг. ред. В.В. Топчія, наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

6. Тютюгін В. І., Городецький Ю. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: загальна характеристика. *Вісник Асоціації кримінального права України : електрон. наук. вид. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого*, Все-укр. громад. орг. «Асоц. кримін. права». Харків, 2015. Вип. 1 (4). С. 272–295. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8523/1/Tjutjugin_Grodetskyi.pdf.

7. Лащук Є.В. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 223 с.

8. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44, ст. 356. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

10. Безклубий І. А. Банківські правочини : монографія. К.: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. С. 123. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2011/BEZKLYBUY_2005.pdf

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

12. Буянова О.М., Захаров М.Л., Тучкова Е.Г. Право соціального забезпечення. С. 586.

13. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45, ст. 425. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

14. Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги: Постанова Кабінету Міністрів України від від 29 січня 2003 р. № 117. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2003-п>.

15. Академічний тлумачний словник української мови. *Онлайнова версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua>.

16. Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 28.07.2011 р. № n0053323-11. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0053323-11>

17. Грицюк І.В. Забезпечення прав та законних інтересів потерпілих при перегляді судових рішень. *Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. Ірпінь, 2015. № 1 (2). С. 70-77.

18. Грицюк І.В. Запобіжні заходи в системі заходів процесуального забезпечення участі осіб у досудовому розслідуванні. *Право.ua: наук.-практ. журн. з проблем конституц., цивіл., кримінал., екол. та ін. галузей права / Харк. нац. ун-т внутр. справ, Кримін. асоц. України, Київ. міжн. ун-т, Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Західно-регіон. асоц. клубів ЮНЕСКО, Нац. акад. прав. наук України*. Київ: Юнеско, 2015. № 3. С. 84-87.